

Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, 75 (2024), 37-58.

Geliş/Received: 29.08.2024

Kabul/Accepted: 17.10.2024

DOI: 10.46955/ankuayd.1540441

(Araştırma Makalesi/Research Article)

ABD SÜFRAJİZMİNİN GELİŞİM SÜRECİNDE KADININ ATİPİK ÖZGÜRLEŞMESİ: VİCTORİAN STİL KRİNOLİN'DEN BLOOMER'E (TÜRK PANTOLONU) GEÇİŞ

ATYPICAL LIBERATION OF WOMEN IN THE DEVELOPMENT PROCESS OF US SUFFRAGISM: TRANSITION FROM VICTORIAN STYLE CRINOLINE TO BLOOMER (TURKISH TROUSERS)

OLCAY ÖZKAYA*

ÖZ

Batı literatüründe Süfrajeterler olarak bilinen kadın hareketi, başta ABD olmak üzere İngiltere ve diğer bazı Avrupa ülkelerinde kadınların seçme ve seçilme hakkını önceleyen kadın haklarına odaklanmıştır. Bu ana hedef doğrultusunda eyleme geçen kadın aktivistler bir gazetenin (Daily Mail) onlara verdiği isimle Süfrajeterler olarak anılmışlardır. Söz konusu amaca yönelik başlayan akım ise Süfrajizm'dir. Bu kadın girişiminde ana hareket noktası kadının seçme ve seçilme hakkı elde etme meselesidir ki bu bağlamda çarpıcı olan kadının giyim üzerinden sembolize ettiği varoluş mücadelesinde krinolin denilen dar ve bedeni kısıktır sıkı giyim stili yerine özgürlüğe işaret eden Türk pantolonu, şalvarın benimsenmesinin savunulmasıdır. Çalışma buna dikkat çekerek bir taraftan giyim ve moda üzerinden bir stil odağında dizayn edilen kadının özgürleşmesi meselesini anlamak diğer taraftan da bu değişim ve gelişimde Türk pantolonu ya da şalvarının benimsenmesiyle söz konusu köklü değişime bununla nasıl bir anlam yüklediğini irdelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma ile amaçlanan bir başka husus öncelikle erkek ve kadının eşit haklara sahip olarak yaşamda yer aldığı, bu hakların özgürlük, yaşam hakkı, rıza ve yönetsel haklar olarak belirlenmiş olduğu vurgulanarak söz konusu çabada kadınların erkekler gibi seçme ve seçilebilme hakkına sahip olması gereğini gözler önüne sermektir. Dolayısıyla çalışma, ABD'de başlayan ve daha sonra tarihsel koşullara bağlı olarak görece eş zamanlı diğer ülkelere de yayılacak olan mücadelenin simgesel ifadesi "Türk Pantolonu" konusundaki tartışmaları da ele alacaktır. Yanı sıra Elizabeth Cady Stanton'ın basına açık olarak okuduğu *Declaration of Sentiments and Resolutions* (Duygular ve Kararlar Bildirisi) değerlendirilerek o dönemde imaj olarak oluşturulan sürecin modaya yansıyan yönü ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: 1850 ABD Süfrajeter Hareketi, Elizabeth Cady Stanton, Anayasal İlerlemeler, Amelia Jenks Bloomer, Türk Pantolonu.

ABSTRACT

The women's movement, known as Suffragettes in the Western literature, has focused on women's rights, prioritizing women's right to vote and be elected in the United States, England and some other European countries. The women activists who took action in line with this main goal were known as the Suffragettes, as a newspaper (Daily Mail) gave them. The movement that started for this purpose is Suffragism. The main point of departure in this women's initiative is the issue of women's right to choose and be elected, and in this context, the striking thing is the advocacy of adopting the Turkish trousers, salwar, which symbolizes freedom, instead of the crinoline, narrow and tight-fitting clothing, based on the liberation of women in this sense. By drawing attention to this, on the one hand, to understand the issue of the liberation of women, which is designed within the framework of a style through clothing and fashion, and on the other hand, to examine what kind of meaning is attributed to this radical change with the adoption of the Turkish trousers or shalwar in this change and development. The other main purpose of this study is to emphasize that men and women are created with equal rights, and that these rights are determined as freedom, right to life, consent and administrative rights, and to reveal the need for women to have the right to choose and be elected like men. Therefore, the study deals with the debates on the symbolic expression of the struggle that started in the USA and later spread to other countries relatively simultaneously depending on the historical conditions, "Turkish Pants". In addition, the Declaration of Sentiments and Resolutions, which Elizabeth Cady Stanton read openly to the press, will be evaluated and the fashion aspect of the process created as an image at that time will be tried to be revealed.

Keywords: 1850 US Suffragette Movement, Elizabeth Cady Stanton, Constitutional Advances, Amelia Jenks Bloomer, Turkish Pants.

Extended Abstract

Women's efforts to achieve their natural rights and freedoms in almost all areas of life have been realized step by step throughout the historical process. In particular, the lack of rights that women, just like every individual who makes up society, that is, just like men, face in the areas of education, employment, property, inheritance, etc. has brought about a struggle for women's rights that dates back to the earliest periods of history, almost to the present day. Here, women were brought together in the matter of political representation, especially with the acceptance and implementation of parliamentary systems as the dominant political structure in the years when social rights and freedoms began to develop in various aspects, parallel to and in connection with the French Revolution and the Industrial Revolution. This period revealed the tendency of the struggle to focus not only on women's participation in political life but also on demands that prioritize freedom and a life with equal rights.

When we look at the struggle for women's right to vote and visibility in political life in a general framework, it is understood that there have been historical differences in the use of this right by women across countries throughout the historical process. It is known that the first efforts for women's right to vote were made in England. The right to vote and be elected as a member of parliament was given to English women only in 1924, but it is also known that this process began with the existence of an English women's society called "Suffrage" that fought for the law between 1860 and 1870. In addition, activists Elizabeth Cady Stanton and Amelia Blommer are seen as pioneers in the Suffrage movement, which fought in the USA and defended women's rights in this sense. The most important element that draws attention in this struggle started by the two friends was that they rejected the tight, tight, freedom-restricting clothing called the Victorian style Crinoline and instead preferred the "Turkish Trousers or Shalwar", which would later be called Blommer's by her own name. This situation, that is, the effort focused on revealing oneself through a clothing style suggestion, is one of the results that the study wants to draw attention to and present as the main finding. So much so that this has taken its place in history as a struggle and, in fact, a revolution, symbolized through a clothing fashion style and indicating a new woman's life. So much so that in this struggle initiated through fashion, that is, clothing style, the main thing was a clothing choice with the view that it symbolized a free and natural comfort. Did this change aim to meet a symbolic freedom through clothing change in women's lives? Or was it symbolic as the response of the rights gained in women's lives? With this approach, it is clear that in the struggle symbolized through clothing in women's liberation, a new change was prioritized by pointing to women's clothing of that period.

An important finding of the study is that the change indicating the freedom of women in political life in this struggle is symbolized with the "Turkish Trousers or Shalwar". In this change, Turkish women are exemplified with their traditional clothes, trousers or Shalwar. Therefore, in this women's struggle that started in the USA as a response to the developments in women's rights that were considered advanced and advanced for the time, women loudly demanded to abandon their traditional dress style, the Victorian style Crinoline, and switch to the Bloomer (Turkish trouser) style, and despite the discussions and criticisms experienced in this context, the first steps of women's symbolic liberation were taken by women.

Giriş

Kadının seçme ve seçilme hakkı mücadelesi yani siyasal yaşama katılımı ile oy hakkı (süfraj) konusundaki varlık mücadelesi esasında ilk feminist söylemlerin üzerine gelişen kadın hakları çabalarının farklı bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Bu bağlam bizi ilk feminist girişimlerin odağına götürmektedir. Tarihsel süreçte düşünüldüğünde feminizm eyleminin başlangıç tarihi 1405'te Christine de Pizan'ın¹ yayınladığı *The City of*

¹ Christine de Pizan (1364-1430 bazı kaynaklarda 1431) kadın hakları ve eşitliğini savunan bir ortaçağ yazarı ve tarihçisidir. En eski feminist yazılardan biri olarak kabul edilen eserleri arasında şiir, roman, biyografi ve otobiyografinin yanı sıra edebi, politik ve dini yorumlar da yer alır. Orta Çağ'ın ilk kadın profesyonel yazarı ve Fransa'nın ilk kadın edebiyatçısı olan Pizan, en çok bilinen eserleri, 19. yüzyılın feminist hareketini 600 yıl önce başlatarak kadınlara daha fazla eşitlik ve saygı gösterilmesini savunuyordu. İtalya'nın Venedik kentinde doğdu ancak babasının Fransız kralı V. Charles'ın (1364-1380) sarayına astrolog olarak atanması üzerine ailesi kısa süre sonra Fransa'ya taşındı. İtalyan mirasına her zaman değer vermesine rağmen, hayatının geri kalanında Fransa'ya ve kraliyet sarayına adanmıştı. Eşini kaybettikten sonra geçimini yazarak sağlamaya çalıştı. Fransız aristokrasisi için o kadar iyi karşılanan romantik baladlar yazdı ki sonrasında yazarlığı bir kariyer olarak sürdürdü. En bilinen eserleri arasında şunlar yer alır: One Hundred Ballads (1393), The Tale of the Rose (1402), The Book of the City of Ladies (1405)... Pizan'ın eserleri, Rönesans'ın erken döneminde birçok yazarı etkileyecek ve ardından gözden düşüp ancak 19. yüzyılın sonlarında yeniden keşfedilecektir. Ayrıntılı bilgi için bkz.:Erişim Tarihi 09.08.2024 saat

*Ladies'*²e kadar uzanmaktadır. Pizan, yaşadığı dönemde döneminin ilerisinde duran son derece gelişkin bir söylemle kadınların yetenekli olduklarını öne sürmüş ve eğer aksini düşünen erkekler varsa bu konuyu tartışmaya davet etmiştir. Bu yaklaşımla Pizan kimilerine göre feminizmin ilk erken dönem temsilcisidir.³

Kadın hakları konusunda özellikle 1789 tarihli Fransız devrimi süreci ve sonrası yaşanan tarihsel gelişmeler özellikle özgürlük ve eşitliği önceleyen sonuçlarıyla önemli olmuştur. Aydınlanma çağına ulaşacak olan tinsel gelişim insanın doğal hak ve özgürlüklerini kadın açısından sorgulama ve değerlendirmeye olanak tanımıştır. Rönesans ile başlayan ve aydınlanma çağına ulaşan köklü değişimler Fransa'daki devrim hareketi ile etkileri uzun yıllar tartışılacak ve önemli birçok köklü gelişime ön ayak olacak etkilerde bulunmuştur. Çalışmada ayrıntılı bir biçimde tartışılacak olan bu tarihsel gelişime bu bölümde sadece kısaca değinilecektir. Yukarıda bahsedildiği üzere Fransa'da devrim herkese "eşitlik, özgürlük ve kardeşlik" vaat etmiş ancak bu herkes içinde kadınlar yer almış mıydı? Bu bağlamda kadın hakları üzerine çalışmalar yapan ve akıl yürüten üç isimden bahsetmek gerekmektedir. Bunlar Condorcet⁴, Olympe de Gouges⁵ ve Mary Wollstonecraft⁶'dır. Kadın hakları ana ekseninde Condorcet, kadınların hukuki statüsü, Gouges ise kadınların siyasal rolleri ve Wollstonecraft da kadınların sosyal varoluşuna odaklı görüşler ortaya koymuşlardır. Kadın haklarının anlamı konusunu Condorcet, siyasal rasyonelitenin gerektirdiği ve Anayasanın geometrisinde talihsiz bir asimetriyi düzelteren bir durum şeklinde değerlendirmiştir. Buna karşın Gouges, kadınların tarihsel seferberliğinin amacı olarak, Wollstonecraft ise üzerinde ısrarlı olunarak "ezilen cins" in kendini dönüştürebileceği bir durum olarak görmekteydi.⁷ Her ne kadar üçünde kadın haklarının anlamı farklı bir karşılık bulmuş olsa da ve Fransız devrimi ortaya koymak istediği özgür ve eşit vatandaş yaklaşımında kadın açısından eksik bu anlamda tartışılacaksa da sonuçta bu önemli düşünürlerin çalışmalarıyla önemli katkılar sağlanmıştır. Kadınların özellikle hak ve özgürlüğü konusunda, sonrasında ise

17:00<https://www.brooklynmuseum.org/easfa/dinner-party/place-settings/christine-de-pizan>,vehttps://www.worldhistory.org/Christine-de-Pizan/#google_vignette.

² Christine de Pizan'ın kaleme aldığı *The City Of Ladies* (Kadınlar Şehri) eser Avrupa'da Ortaçağlarda var olan ataerkil ideolojinin bir aygıtı olan edebiyatı kadınlar hakkındaki fikirlerini sergilemek için bireysel bir aygıt haline dönüştürmüştür. Eser Ortaçağda kadın hayatına ışık tutmasının yanı sıra bir kadın tarafından kadınları övmek amacıyla yazılmış ilk eserdir. 1405 yılında yazılmış olmasına karşın eser ilk olarak 16. asırda 1521'de İngilizceye çevrilmiştir. Eser geçmişten geleceğe kadınlar hakkındaki gerçekliği yansıtmayı da amaçlamıştır. İlâveten eser dönemin erkek yazarlarının kadınlar hakkında yazmış oldukları olumsuzluklar ile açıkça mücadele etmiş ve kadının iyiliğinin, gücünün ve erdemlerinin kanıtlandığı bir şehir idealize eder, Bkz.: Oya Bayılıtmış Öğütçü, "Christine De Pizan'ın Kadınlar Şehri Kitabı ve İdeolojik Bir Aygıt Olarak Edebiyat", *Batı Edebiyatında İdeoloji*, Editör: Ertuğrul İşler, Nurten Sarıca, Mustafa Sarıca ve diğerleri, Ata Matbaa, İzmir, 2012, s.566-567.

³ Serdar Örnek, "ABD'de Kadın Haklarının Gelişimi", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi KOSBED*, 2015, Sayı 29, 105-129, s.105.

⁴ Marquis de Condorcet (1743-1794), Marie Jean Antoine Nicolas de Caritat, Nicolas de Condorcet olarak da bilinen Fransız filozof ve matematikçidir. 17 Eylül 1743'te güneydoğu Fransa'nın Dauphiné bölgesinde aristokrat ailenin oğludur. Matematik alanında yapmış olduğu çalışmalarıyla ün kazanmıştır. 1765 ve 1772'de integral kalkülüs üzerine oldukça önemli bilimsel yazılar kaleme almış ve 1769'da Academie Royale des Sciences'a seçilmiştir. Yaşadığı çağda kadınların özgürleşmesi ve kadın hakları konusunda önemli bir savunucu oldu. Bu sürece yaptığı en önemli katkı, 1790'da *Kadınlara Vatandaşlık Hakları Vermek Üzerine* adlı ünlü eserinin kaleme almasıydı. Dönemine göre oldukça sıra dışı olan görüşlerinde kadınların doğal olarak entelektüel biçimde erkeklerden aşağı olmadığı ve bu nedenle aynı doğal haklara ve dolayısıyla aynı siyasi haklara sahip olduklarını savunmuştur. Doğal haklar teorisine olan inancı ırklar arasındaki eşitliğini de ileri sürerek köleliğin kaldırılması için mücadele eden Siyahların Dostları Derneği'ne de katılmıştır. Ayrıca 1781'de köleliği kınadığı "Zenci Köleliği Üzerine Düşünceler" adlı bir broşür yayınlamıştır. Condorcet, 1789'daki Fransız devriminin coşkulu bir savunucusu olmuştur. Sonrasında yeni kurulan Ulusal Meclis'in sekreteri olarak da seçilmiştir. Condorcet, 1793'te Kral Louis XVI'nin idamına karşı çıksa da, cumhuriyetin kurulmasını erken savunucularından biri olarak anılmıştır. Bu arada, 1792'de yeni kurulan Fransız Cumhuriyeti'nin Ulusal Kongresi'ne seçilmiş ve yeni bir anayasa yazmak üzere oluşturulan komiteye atanmıştı. Bkz.: Erişim Tarihi: 06.10.2024. (<https://oll.libertyfund.org/people/marie-jean-antoine-nicolas-caritat-marquis-de-condorcet>).

⁵ Olympe de Gouges (1748-1793), Marie Gouze olarak da bilinmektedir. 1748'de Fransa'nın güneyinde bulunan Montauban şehrinde doğmuştur. Fransız sosyal reformcu ve yazardır. Özellikle kadınların vatandaş olarak rolü gibi birçok konuda döneminin ilerisinde fikirler ortaya koymuştur. Döneminde eşit haklar için mücadele eden ilk kadınlardan biri olarak bilinmektedir. Kadın ve Kadın Vatandaş Hakları Bildirgesi'nde (1791) kadın haklarını savunmasıyla hatırlanır ancak derin hümanizmi onu her türlü ayrımcılığa, şiddete ve baskıya güçlü bir şekilde karşı çıkmaya yöneltmiştir de. Olympe de Gouges, zamanının önyargılarının, eleştirilenlerinin karşısında açık sözlü olmayı tercih etmiştir. Ayrıca demokrasi hakkındaki görüşlerini çekinmeden dile getirmesi sonucu Fransız Devrimi'nin son yıllarında görüşleri açısından tehlikeli bulunmuştu. 3 Kasım 1793'te Paris'te giyotinle idam edilmiştir. Bkz.: Erişim Tarihi: 04.10.2024. (<https://olympedegouges.eu/>).

⁶ Mary Wollstonecraft (1759-1797) liberal feminist akımın önemli isimlerindedir. İngiltere'de ataerkilliğe karşı yaptığı eleştiriler, Fransa'da devrimin cinsiyetçi yaklaşımı, kadının ikinci sınıf bir yerde bir çok hak ve özgürlüklerden mahrum bırakılması eleştirdiği konuların başında yer almıştır. İngiliz yazar ve düşünür olan Wollstonecraft döneminin kadın sorunlarına yönelen tartışmalara katılan önemli aydınlar arasında yer alıyor. En önemli yapıtı 1792'de yayınlanan *Kadın Haklarının Savunulması* adlı eseridir. Biyografi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Erişim Tarihi: 25.07.2024, (<https://hist259.web.unc.edu/marywollstonecraft/>), The University Of North Carolina.

⁷ Diren Çakmak, "Fransız Devrimi'nde Kadın: Eksik Yurttaş", *Ege Akademik Bakış*, 7(2) 2007:727-745, s.733.

daha çok kadının siyasal yaşamda var olma ve görünürlüğünü sağlama yönündeki mücadelesinde kadın yaşamının bu anlamda dönüşümünde önemli katkılarının olduğu belirtilmelidir.

Kadın hakları mücadelesi içerisinde gelişen feminizmin ilksel girişimleri ve ayak izlerinin yukarıda da kısaca değinilen tarihsel çerçeveden daha net bir biçimde kendini ilk olarak 1872'de Fransa ve Hollanda'da göstermiş olduğu ifade edilebilir. Öyle ki İngiltere'de bu süreç belki de Fransa'dan ödünç alınarak ilk defa *Daily News*' da *tehlikeli bir kavram* şeklinde aktarılmıştır. Buna karşın Amerika'da ise ilk şekliyle feminizm kavramı 1910'da karşımıza çıkmaktadır. Feminizm temel olarak kadınlara ve erkeklere birbirinden farklılaşan sahalarda eşit olanakları, hakları ve tercihleri sunmayı amaç edinmiş ve bu amaca farklı ideolojiler ve eylemlerle ulaşmayı hedefleyen bir girişim olarak tanımlanmıştır. Genel çerçevede kadın hakları hareketleri ise tam olarak ancak 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın ortalarına kadar Amerika'da ve Avrupa'da kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olma çabası olarak ortaya çıkmıştır.⁸

Esasında konunun kadının var olma mücadelesi, hayatta ve ayakta kalma çabası, görünürlüğünü çeşitli yaşam alanlarında gerçekleştirebilme girişimi olarak da düşünülmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım insan haklarını önceleyen ve kadının erkek gibi birçok doğal hak ve özgürlüğünü yaşama hakkına işaret eden bir tutumdur. Toplumu oluşturan her bir birey cinsiyet farkı gözetilmeksizin haklarını ve özgürlüklerini belli kurallar ve yasalar çerçevesinde kullanmalıdır. Buna karşın tarihi uzun yıllara dayanan bu çabanın genelde kadın hakları meselesi özelde ise kadının oy hakkı ve seçilme özgürlüğü şeklindeki mücadeleyi gözler önüne serdiği görülmektedir. Sürecin insanlık tarihine damgasını vuran ve insanın tinsel açıdan gelişimine büyük ölçüde katkılar sunan köklü devrimlerle ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır. Görülüyor ki Rönesans, Reform, Fransız Devrimi, Aydınlanma çağı ve Sanayi Devrimi gibi önemli tarihsel olaylar sonuçlarıyla insanın hak ve özgürlüklerini geliştirmesinde, demokrasi düşüncesinin oluşumunda, anayasal yapıların kuruluşu ve gelişiminde haliyle kadın hakları ve bu haklar çerçevesinde gelişen taleplerin yaşam bulmasında önemli ölçüde etkide bulunmuştur. Çalışma ana konuyu tarihsel perspektif bağlamında ele alarak çeşitli odak başlıklar ekseninde konuyu anlamayı amaçlayarak şekillenmiştir. Bu bağlamda kadının oy hakkı talebi ve mücadelesini karşılayan Süfrajizmin oluşum ve gelişiminde Amerika Birleşik Devletleri özelinde oluşan tarihsel alt yapı bir taraftan ABD ekseninde diğer taraftan da evrensel ölçekte yaşanan gelişmelerle ilişkilendirilecektir. Özellikle süfrajizm tıpkı Avrupa'nın diğer ülkelerinde görüldüğü üzere kadın yaşamında giyim stili üzerinden okunabilen ve izlenebilen bir yeni yaşam idealini nasıl ortaya çıkarmıştı? Buna karşılık oluşan ve toplumun belli çevreleri tarafından ortaya konulan refleks nasıl olmuştu? Tepkilere karşın kadının oy hakkı ve özgürlüğü bağlamında biçilen yeni roller ve bu yeni rollerin moda, giyim tarzı ve tercihi üzerine yansıyan yüzü nasıldı? Hangi kültürler ve stiller rol model olmuştu? Kısaca bu sorular çalışmanın cevap arayacağı konuların başında yer almaktadır.

I. ABD'de Süfrajizm ve Tarihsel Gelişim Süreci

I.1. Süfrajizm ve Süfrajeter

Siyasal düşünceler tarihinde önemli bir eşik olarak kabul edilen Aydınlanmanın 18. Yüzyılda özellikle Batı tarihine damgasını vurduğu görülmektedir. Batı dünyası Aydınlanma değerlerinin gelişimiyle önemli yollar kat etmiştir. Bu süreçte yaşanan gelişime işaret edildiği kadar sancılı bir döneme de dikkat çeken Aydınlanma çağı, bir o kadar da haklarını arayan ya da seslerini duyurmaya çalışan kadınları da taşıyan bir süreç olarak da karşımıza çıkmaktadır. Devrimler sonrasında gerçekleşen dünyadaki yeni yapılanmalar, kadın bilincinin yükselmesine ve özellikle özgürlük alanlarının açılması gerektiği yönündeki bilinçlerinin oluşumuna olanak sağlamıştır. Bu dönemde kadınlar, cinsiyetin özgürlüklerin elde edilmesinde bir farklılığı ortaya koymaması gerektiğini vurgulayarak bu hassasiyetin ve anlayışın ailede başlaması gereken özgürlük ve eşitlik anlayışının toplumsal yaşamda da ele alınması ile mümkün olabileceğine işaret etmişlerdir. Öyle ki cinsiyet ayrımcılığına karşı bir savaşım vereceklerini Fransız, İngiliz ve Amerikan Devrimleri ile bildirmişlerdir. Özellikle oy kullanma hakkında cinsiyet ayrımcılığının kabul edilemeyeceğini yüksek sesle bildirmişlerdir.⁹

ABD'de ilk feminist dalgadan önce ki bu tarih 1848 yılı öncesine işaret eder, bu dönemde kadın hakları için mücadele eden önemli bazı isimlerden bahsedilmelidir. Bunlar kendi dönemlerinde yaşadıkları çağın ilerisinde duran söylemleri ve görüşleriyle birçok ilki yaşamışlardır. Örneğin 1748 yılında Hannah Adams yazılarıyla

⁸ Serdar Örnek, *a.g.e.*, s.106.

⁹ Rabia Bahar Üste, "Kadınların Siyasal Hak Mücadelesinde Farkındalık Oluşturan Bir Erkek Düşünür: John Stuart Mill", *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 3-1, 2019, s.2.

feminizmi savunan ilk kadın köşe yazarı olarak bilinmektedir. 1777'de ise ABD'nin ikinci başkanı John Adams'ın eşi Abigail Smith Adams, kadın hakları konusunda "kadınlar onlara hiç bir hak tanımamış olan yasalara uymaya zorlanamazlar" şeklindeki çıkışıyla önemli bir etki oluşturmuştur. Bir diğer önemli isim de Sarah Margaret Fuller Ossoli'dir. Fuller, Amerikalı gazeteci, eleştirmen ve kadın hakları savunucusudur. Fuller aynı zamanda gazetede tam zamanlı olarak kitap eleştirmenliği yapan ilk kadın olmanın yanı sıra ünlü eseri "Woman in the Nineteenth Century" (1845) ile ABD'deki ilk büyük feminist çalışmanın yazarı olarak da kabul edilmiştir. Fuller, ABD'nin Kuzeydoğu eyaletlerinde Amerikan toplumundaki erkek ve kadın tanımını hukuksal, siyasal ve toplumsal alanlarda en iyi bilen kişi olarak ün yapmış ve Harvard Koleji'ndeki kütüphaneyi kullanmaya izin verilen ilk kadın olmuştur. Aynı zamanda Fuller, kadın haklarının ve özellikle kadınların eğitim ve istihdama katılma hakkının savunucusu olmasının yanında kaleme aldığı eserleri, yazıları, görüş ve konuşmaları ile de Susan B. Anthony de dahil olmak üzere birçok kadın hakları ve feminizm savunucusu için rol model olmuştur.¹⁰

Kadın hakları ve kadının özellikle siyasal yaşama katılımı gibi daha birçok hak ve özgürlüğe işaret eden kadın mücadelesi uygarlık tarihinde insanın düşün yaşamında geliştirdiği değişime bağlı olarak ilerleme kaydetmiştir. Dünya'da düşün dünyasında yaşanan ve tarihte özellikle eşitlik, özgürlük, adalet gibi ve ilaveten anayasal sistemlere de evrilme noktasında önemli bir gelişme olan Fransız Devrimi 18. yüzyıl Avrupa'sında özellikle Avrupa ve Amerika'da geniş yankılar uyandırmıştır. Bu etkileşim sürecinde Devrim ilk etapta daha çok geleneksel kitleler tarafından eleştirilmiş olup genelde insan hakları özelde ise kadın hakları konusunda yoğun tartışmalara yol açmıştır. Bu bağlamda özellikle kadın dünyasına dair gelişen mücadelede Fransa'daki devrimin etkilerinin önemli olduğu belirtilebilir. Devrimin sonuçlarının etkisiyle oluşan bu tartışmaların ve eleştirilerin yoğunlaştığı süreçte Mary Wollstonecraft tarafından 1792 yılında yayımlanan ve ilk feminist yapıt olarak da değerlendirilen "Kadın Hakları Savunusu (Vindication of the Rights of Women)"¹¹ adlı eser oldukça dikkat çekicidir. Öyle ki eser kadınların oy kullanması, eğitimde fırsat eşitliği ve kadının mülkiyet haklarını içeren talepler üzerine odaklanmış olup 19. yüzyılda başlayan ve 20. yüzyılda da devam eden süfraj hareketinin önünü açmıştır. Ancak bu eser Fransız devriminin cinsiyetçi yaklaşımını eleştirerek devrimin özgürlük, eşitlik ve insan hakları gibi yenilikçi ancak kadını içine almayan ve sadece erkekleri kapsayan söylemine karşı çıkmıştır.¹² Bu söylemin zamanının ilerisinde bir yaklaşım olarak özellikle kadınların siyasal hak elde etmek mücadelesinde motor güç olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda süfraj hareketinin öncü isimlerinin başta devrimin insanların geneli tarafından kabul edilen ve yüceleştirilmiş ilkelerini reddi ve eleştirisi ile bir aktivist kadın mücadelesi başlattıkları görülmektedir.¹³

Wollstonecraft'ın eseri ile başlayan ve devrimin cinsiyetçi tavrına yöneltilen eleştiriler işçi, burjuva, düşük ücretli çalışan kadınlar gibi çeşitli toplumsal sınıfa mensup kadınların tepkisini çekmiştir. Eser bu ikircikli özgürlük anlayışına ciddi bir eleştiri getirmiştir. Kadın hakları konusundaki atılım toplumsal bir hareket olan ve 19. yüzyılda kendini göstermeye başlayarak 20. yüzyılda da devam eden kadının temsiliyeti mücadelesini kadınlar açısından köklü bir biçimde geliştirmiştir. Bu çaba kadınların ev ve toplum içerisindeki rollerini farklılaştırarak kadının oy kullanma hakkını edinmesinden başlayarak, eğitim fırsatı, mülk edinme, giyim gibi birçok yaşam alanında yol kat etmesine olanak sağlamıştır. Wollstonecraft'ın eserinde yer alan ana temalara bakıldığında kadınların oy kullanması, eğitimde fırsat eşitliği ve kadının mülkiyet haklarını içeren talepler üzerine bir dizi bildiri yayınlanmıştır. Böylece kadın tarihindeki ilk toplumsal hareket olan ve kadınların oy hakkını elde etme mücadelesi olarak bilinen süfraj hareketinin ortaya çıktığı görülmektedir.¹⁴

Kadınların siyasal temsiliyeti yani oy hakkı konusunda ilk adım 1776'da New Jersey Anayasası ile gerçekleşmiştir. Bu anayasada sadece vergi ödeyen kadınlara oy kullanma yani seçme hakkı verilmiştir. Ancak sonrasında bu

¹⁰ Serdar Örnek, *a.g.e.*, S.108-109.

¹¹ "Vindication of the Rights of Women (Kadın Hakları Savunusu)" adlı eser Mary Wollstonecraft tarafından 1792'de kaleme alınmış ve yayımlanmıştır. Eserde kadınlar için özellikle eğitimin önemi savunulurken dönemine göre oldukça sıra dışı ve uzun yıllar sonra ancak konuşulacak konular kadının hakları ve özgürlüğü bağlamında dile getirilmiştir. Eserin yazarı Mary Wollstonecraft radikal ve özgür bir düşünür olup Kadın hakları hareketinin temellerini oluşturan bu yapıtıyla önem kazanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Erişim Tarihi 04.08.2024 saat 18:00, The National Archives, <https://blog.nationalarchives.gov.uk/mary-wollstonecraft-mary-shelley-extraordinary-mother-daughter/>. Ayrıca bkz.: Mary Wollstonecraft, *A Vindication of the Rights of Woman*, London,, 1792.

¹² Hatice Karakuş Öztürk, "Mary Wollstonecraft'ın Kadın Haklarının Gereçlendirilmesi Kitabında Rousseau Eleştirisi", *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* Cilt 18, Sayı 2, Ağustos 2017, Sayfa 471-485, s.472.

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Şerife Yıldız ve Nihal Ulurasba, "Moda ve Feminizm İçinde Kadın Olmak", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Yıl 8, Cilt 9, Sayı 16, 2018, s.2394.

¹⁴ Banu Hatice Gürcüm Ve Arzu Aslan, "Süfraj Hareketini Hazırlayan Etmenlerin Tekstil Sanayi Bağlamında İrdelenmesi", *İdil Dergisi*, 2016, Cil 5, Sayı 25, s.1305.

hakın geri alındığı bilinmektedir. Daha sonra 1869'da ise Amerika Birleşik Devletleri'nde Wyoming ve Utah bölgelerinde kadınlara oy kullanma hakkının verildiği görülmektedir. Fakat kadınlar bu eyaletlerde de düzenli olarak oy kullanamamış ve siyasal yaşamda var olamamışlardır. 1848 yılında da gene ABD'de kadın hakları konusundaki mücadelenin ilk kongresi olan Seneca Falls¹⁵, New York'ta toplanmış ve bu toplantının sonunda 68 kadın ve 32 erkek bir bildirge yani deklarasyon imzalamışlardır. Bu bildirge Seneca Falls'ta "The Declaration of Sentiments" (Duygular Bildirgesi) adıyla sunulmuş ve tarihte bu adla kayda geçmiştir. Burada kadın hakları konusunda kadınlara ve erkeklere yasalarla güvenceye alınmış bir şekilde eşit hakların tanınması, çeşitli fırsatlar sunulması ve kadınların oy hakkına sahip olması için on iki talep belirtilmiştir. Söz konusu bildirgenin taslağı Elizabeth Cady Stanton¹⁶ (1815-1902) tarafından hazırlanmıştır.¹⁷ Stanton, bu mücadelede gene ABD sürraj hareketinin öncü isimlerden olan arkadaşı Susan B. Anthony (1820-1906)¹⁸ ile çalışmıştır. Anthony'un Stanton ile tanışması kendisini 1852 yılı ve sonrasında kadınların oy hakkı mücadelesine yöneltmiştir. O da hayatını birçok çağdaşı gibi kadınların siyasal yaşamda var olmalarına, oy kullanma hakkını elde etmeleri mücadelesine adanmıştır.¹⁹ Aynı zamanda Anthony döneminin en radikal kadın hakları gazetelerinden biri haline gelen The Revolution'un da kurucusudur. 1868'de kurulan gazete ilk olarak New York, Rochester'da yayınlanmıştır. Gazetenin editörü Elizabeth Cady Stanton'ın yardımıyla, iki kadın yalnızca bu şirkette çalışmak üzere kadın dizgicileri ve kadın matbaacıları işe alarak kadınlara bu şekilde bir istihdam alanı da oluşturmuşlardır. The Revolution kadınların oy hakkını teşvik etmiş, yayınlanan makalelerle işçi sınıfı kadınlara yönelik ayrımcılık gibi tartışmalı konulara dikkat çekmiş, yaklaşan kadın hakları kongrelerini, etkinliklerini, kampanyalarını ve protestolarını duyurarak da bir kamuoyu oluşturmayı amaçlamıştır.²⁰

19.yüzyılın ortalarına doğru Süfraj hareketi, sanayileşme sürecinin de hız kazanmasıyla çeşitli yaşam alanlarında belirginleşmeye başlamıştır. ABD'de 1840'lardan başlayarak köleliğin kaldırılması ardından 1848'de *Düşünceler ya da Duygular Bildirgesi*'nin yayınlanması ile devam eden kadınların elde ettikleri deneyim, kadınların oy kullanma haklarını elde etmeleri yolundaki çabaların da önünü açmıştır. Ayrıca süreç içerisinde iç savaş

¹⁵ Seneca Falls'da New York'ta "The Declaration of Sentiments" adıyla sunulan bildiri ABD'li sürfajet Elizabeth Candy Stanton tarafından kaleme alınmış olan ilk kadın hakları bildirgesidir. Bu deklarasyon aynı zamanda Seneca Falls bildirgesi adıyla da anılmaktadır. 1848'de, çoğunlukla kölelik karşıtları olan sosyal reformcular New York'ta Seneca Falls Kongresi olarak bilinen toplantıda kadın haklarını tartışmak üzere toplandılar. Konferans organizatörlerinden biri olan Elizabeth Cady Stanton, Duygular ve Kararlar Bildirgesi'nin taslağının hazırlanmasına öncülük etmiştir. Ayrıca Stanton sadece kadınların mülkiyet haklarına ilişkin genel hukuk kısıtlamalarının eleştirilmesini değil yanı sıra tartışmalı bir şekilde kadınların oy hakkı için de mücadele etmiştir. Adını okunduğu yerden alan Seneca Falls bildirgesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Erişim Tarihi: 30.07.2024, https://civics.asu.edu/sites/default/files/202106/Q99%20Declaration%20of%20Sentiments%20and%20Resolutions%2C%20Seneca%20Falls%20%281848%29_CPTL.pdf, (Arizona State University)

¹⁶ Elizabeth Cady Stanton (1815-1902) Amerikalı yazar, kadın hakları savunucusu ve aktivisttir. Stanton, 1848 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde kadınlara oy hakkı verilmesi için ilk örgütlü talebi ortaya koyan kadın hakları hareketinin lideridir. Stanton, evde Johnstown Akademisi'nde ve 1832'de mezun olduğu Emma Willard'ın Troy Kadın Semineri'nde üstün bir eğitim aldı. ABD Kongre üyesi ve daha sonra New York Yüksek Mahkemesi yargıç olan babası Daniel Cady'nin ofisinde hukuk okurken, kadınların tabi olduğu ayrımcı yasaları öğrendi ve hemcinsleri için eşit haklar kazanmaya karar verdi. 1840'da bir avukat ve aynı zamanda kölelik karşıtı olan Henry Brewster Stanton ile evlendi (nikâh töreninden "itaat" kelimesinin çıkarılmasında ısrar etti). Kadın hakları konusunda bir çok konuşmalar yaptı ve 1848'de New York yasama meclisinden evli kadınlara mülkiyet hakları tanıyan bir yasa tasarısının geçmesini sağlayan girişimlerde bulundu. 1848'de New York, Seneca Falls ve Rochester'da bir kadın hakları kongresi toplanması için çağrıda bulundu. Stanton toplantıda, Bağımsızlık Bildirgesi'nden esinlenerek, kadınların aşağı statüsünü ayrıntılı olarak açıklayan *Duygular Bildirgesi*'ni tanıttı; ve kapsamlı reformlar çağrısında bulunarak, Amerikan kadın hakları hareketini etkili bir şekilde başlattı. Stanton uzun yıllar yazmaya ve ders vermeye devam etti. 1876'da Philadelphia'daki Centennial Exposition'da sunulan Kadın Hakları Bildirgesi'nin başyazarı olarak görev aldı. 1878'de, kadınlara 1920'de oy hakkı verilene kadar her Kongre'de sunulan federal oy hakkı değişikliği taslağını hazırladı. Anthony ve Matilda Joslyn Gage ile birlikte altı ciltlik "Kadın Oy Hakkı Tarihi"nin ilk üç cildini derledi. Ayrıca bir otobiyografi olan "Eighty Years and More"u (1898) yayınladı, Erişim Tarihi: 30.07.2024 saat:13:07, (<https://awpc.cattcenter.iastate.edu/directory/elizabeth-cady-stanton/>) (Archives Iowa State University)

¹⁷ Serdar Örnek, "ABD'de Kadın...", s.108.

¹⁸ Susan B. Anthony (1820-1906) 1820'de Massachusetts'te doğdu. Amerikalı bir kadın hakları savunucusudur. Eşitliğe olan inancı, hayatı boyunca yaptığı çalışmalara ilham verdi ve onu yönlendirdi. Kadınların oy hakkı veya seçimlerde oy kullanma hakkı için verilen mücadelede önemli rol oynamıştır. Anthony köleliğin kaldırılması için mücadele vermiş, 1856'da Amerikan Kölelik Karşıtı Derneği temsilcisi olarak görev yapmıştır. Aynı zamanda bu yönde, konuşmalar, toplantılar düzenlemiş ve broşürler dağıtmıştır. 1851'de Elizabeth Cady Stanton ile tanışmış ardından bu iki kadın hakları savunucusu, hayatlarının geri kalanında kadınlar için bağımsızlık ve eşitlik kazanmak için çalışmışlardır. Kadın haklarını savunmak için ülke çapında seyahatler eden Anthony, ölümüne kadar her yıl Kongre'de görev almıştır. 19. Anayasa değişikliğinin kabul edilmesiyle birçok kadına oy hakkı verilmesinden on dört yıl önce, 1906 yılında vefat etmiştir. Erişim Tarihi: 11.08.2024 (<https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/susan-b-anthony>). Ayrıca bkz.: Kathleen Barry, *Susan B. Anthony: A Biography of a Singular Feminist*, New York University press, Ballantine: New York, 1988.

¹⁹ Erişim Tarihi 29.07.2024 saat 15:00, (<https://awpc.cattcenter.iastate.edu/directory/susan-b-anthony/>) Iowa State University.

²⁰ Erişim Tarihi 04.08.2024 saat 18:22 Ayrıntılı bilgi için bkz.:https://hsp.org/sites/default/files/wq_history_of_newspapers.pdf.

döneminde pek çok kadının sosyal eylemler için örgütlendiği de görülmüştür. Bu gibi alanlarda gerçekleşen mücadele hareketlerinde kazanılan deneyim, özellikle 1890'dan beri talep edilen kadının oy hakkı için ülke genelinde bir tartışma oluşturmuştur.²¹

Tarihte siyasal ve sosyal gelişmelerin ekseninde ve etkisiyle evrilen kadın hakları konusundaki sufraj mücadelesi 1800'ler boyunca İngiltere'de kadın imgesi Kraliçe Victoria'nın bedeniyle ifade bulmuştur. Öyle ki kraliçe Victoria 1837'de tahta çıktığında Avrupa'nın en göze çarpan moda öncülerinden biri olmuştur. Bu idari dönemde yüzyıllardır süregelen erkek egemen İngiliz toplumu kadının gücü elde etmesi ve elinde tutması fikrini tamamen benimsememiş, kadının toplumsal duruşu ve gücünü kontrol ederek kadın bedeni üzerinden kadını erkek denetimi altına alan düşüncelerin ortaya çıktığı bir döneme ulaşmıştır. Burada kadınlara uymaları gereken ahlak kuralları benimsetilmiş böylelikle kadın bedeni kadının kendisine karşı kullanılarak kadınlar üzerinde bir baskı oluşturulmuştur. Kalp formundaki elbise yakaları ve eteklerin kabarıklığı ile paralel olan kabarık kollar Kraliçe Victoria stili olarak bilinmektedir. Ancak Avrupalı kadınların 19. yüzyılda kullandıkları korseler ve demir krinolinler bedenlerinde deformasyonlar yaratmış, yaşamlarını büsbütün ele geçirerek hareket alanlarını daraltmıştır. Nefes almakta zorluk çekme pahasına kadınlar bu dönüşüme tabii tutulmuştur. Fakat nihayet 1850 yılında Süfraj hareketinin içinde bir aktivist olan Amelia Jenks Bloomer²² yer almıştır. Bloomer ABD'de ilk defa kadınlar tarafından kadınlar için çıkarılan The Lily²³ gazetesini 1849'dan 1853'e kadar yayınlamıştır. The Lily, sahibi Bloomer ile anılmış ve yürüttüğü kadın mücadelesinin de sesi olmuştur. Daha sonra The Lily 1854'te Mary Birdsall'a satılmıştır.²⁴ Bu dönemde Bloomer kendi adını taşıyan bir kostüm ile giysi reformu hareketini başlatarak kadınlara yeni bir yaşam formunu yeni bir moda stili ile sunmuştur.²⁵

Literatür kadının oy hakkı ve bu yöndeki özgürlüğü konusunda önemli başlıkları ele alarak belli ölçüde bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Adam Przeworski'nin "Conquered or Granted: A History of Suffrage Extensions" başlıklı çalışmasında birçok soruya cevap aramaya çalışır. Burada öne çıkan soru oy hakkının, kendilerine vatandaş olarak kabul edilmedikçe, politik alandan ve temsilden dışlanan kesimler tarafından devrim/ihtilal gibi araçlarla elde edileceği veya iktidar seçkinleri tarafından gönüllü olarak mı verilmiş olduğudur. Przeworski, İngiltere, ABD, Fransa gibi temsili hükümet biçimlerinin başlangıçta, günümüzdeki tanımlandığı biçimiyle demokratik olmadığını ifade ederek kitlesel demokrasiye geçişin aşamalı tarihsel değişim sonucunda ulaşılacağı vurgusunu yapar. Çünkü temsili hükümet biçiminin başlangıçta oy hakkını sadece mülkiyete özgü olarak sınırlandırıldığını aktarır. Yanı sıra Przeworski, tarihsel olarak kadınlara oy hakkının evrensel anlamda tanıyan ilk ülkenin Yeni Zelanda olduğunu ve 1914'e kadar oy hakkının çoğunlukla sınıf üzerinden genişletildiğini aktarır. Oy kullanma hakkının genişletilmesi konusunda modernleşme ve demokratikleşme teorilerine de yer veren Przeworski, Acemoğlu ve Robinson'ın eşitsiz toplumlarda, oy hakkının genişletilmesinin daha muhtemel olduğu iddialarını aktarır.²⁶

Kadın Sufraj hareketiyle ilgili başka bir perspektif de Ellen Dubois'a aittir. Dubois "Woman Suffrage and the Left: An International Socialist-Feminist Perspective" başlıklı çalışmasında erkek oy kullanımının değişken ve ulusal

²¹ Banu Haice Gürcüm ve Arzu Aslan, "a.g.m.", s.1345.

²² Amelia Bloomer, ilk kadın hakları savunucularından ve kadın gazetecilerden biridir. İki haftada bir çıkan The Lily adlı bir gazete kurmuştur. Bloomer 1818'de New York'ta doğmuştur. Kadınların okula gitmelerinin büyük ölçüde engellendiği bir dönemde yaşayan Bloomer sadece iki yıl okula gidebilmiştir. 22 yaşında ise Dexter Bloomer adında bir reformist ile evlendi. Eşi Amelia'yı ortağı olduğu gazetesini için makaleler yazmaya teşvik etti ve bu da onun The Lily'yi kurmasına ilham verdi. Gazeteciliğe ve kadın haklarını desteklemeye olan tutkusunun yanı sıra, kadınları bilek hizasında pantolonlar, diz hizasında kesilmiş elbiseler ve daha bol üstler giymeye teşvik ederek kadın modasını da yeniden şekillendirdi. Bu esasında onun öncülüğünü edeceği bir kadın hakları mücadelesinin başlangıcını oluşturmuştur. Erişim Tarihi 04.08.2024 saat 18:22 Ayrıntılı bilgi için bkz.: https://hsp.org/sites/default/files/wq_history_of_newspapers.pdf ve <https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/amelia-bloomer>.

²³ The Lily 1849'da Amelia Bloomer tarafından yayınlanmıştır. İki haftada bir yayınlanmıştır. The Lily'in Amerikan tarihindeki ilk kadın hakları savunucularının gazetelerinden biri olduğu bilinmektedir. Gazeteyi kuran Amelia Bloomer Nisan 1851 sayısında kadınların sağlıksız dar korselerini, kullanışsız uzun eteklerini ve kısıtlayıcı eteklerini bırakıp, Türk tarzı pantolonların üzerine giyilen bol bir tunik ve kısa etekten oluşan yeni bir giyim tarzı benimsemelerini savunmuştur. Elizabeth Cady Stanton gazetesine erken dönemde katkıda bulunanlardandır ve Bloomer'in kadın haklarıyla ilgili daha fazla makale eklemesine ve The Lily'nin temel doğasını feminist bir bakış açısına dönüştürmesine neden olan kişi olduğu düşünülmektedir. Erişim Tarihi 04.08.2024 saat 18:22 Bkz.: https://hsp.org/sites/default/files/wq_history_of_newspapers.pdf. Ve <https://www.gutenberg.org/ebooks/69953>.

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.: https://hsp.org/sites/default/files/wq_history_of_newspapers.pdf

²⁵ Gürcüm ve Aslan, "Süfraj Hareketini Hazırlayan...", s.1346.

²⁶ Adam Przeworski "Conquered or Granted? A History of Suffrage Extensions" *British Journal of Political Science*, Volume 39, Issue 02, 2009, s. 291-293 ve 302.

tecrübelerin bağlantıların sınırlı olduğu bir bağlamda gerçekleştiğini, ancak Kadın Sufraj Hareketinin bilinçli bir şekilde ulus-ötesi popüler siyasal bir hareket olduğunu ve dolayısıyla uluslararası sosyalizmi andırdığını iddia eder. Kadın Sufraj Hareketinin politik anlam ve sonuçlarına dair, Britanyalı önemli tarihçi Richard J. Evans'ın kadınlar için oy hakkı talebinin klasik liberalizmde temelini bulabileceği şeklindeki görüşüne yer verir. Dubois, kadınlara oy hakkının şiddetli bir şekilde karşı çıktığı ve başarılarının XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başlangıcında liberalizmin düşüşe geçişiyle aynı zaman dilimine denk geldiğini söyleyerek itiraz eder. Evans'ın kadınlara oy hakkı talebinin burjuvazi-feminist bir talep olduğuna dair genel kanıyı paylaştığını ve Sufraj Hareketinin evrensel sufraj geleneğinden vazgeçtiğini ve ayrıcalıklı kadınlara oy hakkının elde edilmesi için mülkiyet sınırlamasını kabul ederek Faustvari bir pazarlık yaptığını belirtir. Ayrıca Almanya örneğinden hareketle kadınlara oy hakkının benimsenmesinin proletaryanın siyasal meydan okumalarına karşı araç olma amaçlı olduğu görüşünü de aktarır.²⁷

Genel bir tarih okuması yapıldığında özellikle demokrasi ve anayasal süreç açısından ilerleme kaydetmiş ve sürecin ilksel temsilcileri arasında ABD gelmektedir. ABD feminizm mücadelesinin de ilk temsilcilerinden olmuştur. Kadınların erkekler ile eşit haklara sahip olmaları yönündeki ilk çalışmalar ABD'de birçok ülkeye göre esasında daha erken tarihlerde başlamıştır. Bu yönde ilk defa New Jersey eyaletinde 1776'da kadınların oy kullanması amacına yönelik bir karar alınmış ve fakat yürürlüğe girememiştir. Gene de bu mücadelede Amerikan kadınının siyasal hak talebi ve çabası uzun seneleri alacak bir savaşım olarak dikkat çekmektedir. Bu bağlamda 1893'te Colorado, ABD'de kadına oy kullanma hakkını tanıyan ilk eyalet olarak bilinmektedir. Bu gelişmeyi Washington 1910 yılı ile izlemiştir. Nihayetinde 26 Ağustos 1920'de yapılan bir anayasa değişikliği ile oy hakkının cinsiyete dayalı olarak ayırt edilemeyeceği kararının alınması ile kadınlar tüm eyaletlerde siyasal haklarını elde etme ve siyasal yaşamda varlık gösterme başarısı yakalamıştır. Bu gelişmeyle ABD, dünyada kadına siyasal yaşamda hak tanıyan ilk ülkelerden biri olarak yerini almıştır. ABD, kadın haklarının gelişimi konusunda önemli ilksel gelişmeleri de kaydetmiş, öyle ki 1848'de Dünya Feminizm Kongresi ile 1902'de Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi ilk defa ABD'de gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde İstanbul'da gerçekleşen Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi Amerikan basınında yer alan günlük yazılarla manşetlere taşınmış ve Amerika'dan Türk kadınına tebrik mesajları ulaştırılarak konuya dikkat çekilmiştir.²⁸ Elbette kadının siyasal yaşamda var olma mücadelesinde sadece seçme değil seçilme hakkının da elde edilmesinde Türkiye bu iki hakkı aynı anda ve kısıtlamasız tüm kadınlara eşit olarak veren ülkelerin başında yer almaktadır. Hâlbuki tarihte çağlar boyunca cinsiyete dayalı gerçekleşmiş ve kadının yıllarca mahrum kalmış olduğu seçme ve seçilme hakkı konusunda birçok ülkede bu yönde ilksel başarılar elde edilmişse de bu hak Türkiye'den farklı olarak bazı kadınlara tanınarak süreç daha da uzatılmıştır. Kadınlar arasında sahip olduğu mülk, medeni durum, sosyal ve ekonomik statü ya da kimi yerlerde mensup olduğu kimliğe göre oy kullanma hakkından yoksun olduğu bu hakkın sadece bazı kadınlara tanındığı, sürecin bu anlamda kadınlar arasında da eşit bir şekilde hak kullanım mücadelesinin uzun yıllar aldığı görülmektedir.²⁹

Görüldüğü üzere Süfrazizmin tarihsel gelişim bağlamı konu ile ilgili birçok görüşün kaleme aldığı çalışmalarda ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Bunlara genel olarak bakıldığında çalışmaların ortaya konulan tespitler açısından bir noktada buluştuğu ifade edilebilir. Bu buluşma özellikle kadınların politik alanda söz hakkına sahip olma taleplerine yönelik mücadele ve girişimlerin genel anlamda Sufraj Hareketi biçimiyle tarihsel sürece ve değişime paralel geliştiği yönündedir. Kimi bakış açıları ilaveten bu süreci kolonyal dönem ile de ilişkilendirmektedir. Yanı sıra uluslaşma süreci ile kadının seçme ve seçilme hakkını elde edilmesi arasında yaşanan gelişmelerin haliyle söz konusu süreçte gerçekleşen tarihi-politik bağlam ile konunun ilgisine de dikkat çekildiği görülmektedir. Öyle ki farklı ülkelerde gerçekleşen kadınların seçme ve seçilme hakkı taleplerini, politik arenada varlıklarını ortaya koyma ve öznelliklerini (subjectivité) ve bireyselliklerini siyasal olarak inşa etme yönünde geliştirdikleri mücadeleleri sonucunda elde ettikleri ya da kendilerine verilen hakları kazanımlarındaki ve bunu hayata geçirme süreçlerindeki farklılıklar özgün ve değişken olduğu anlaşılıyor. Gene de toplumların bu

²⁷Ellen Carol Dubois, "Woman Suffrage and the Left: An International Socialist-Feminist Perspective", *New Left Review*, Published by NYU press, 1998, s.20-21-22.

²⁸ Sezen Karabulut, "Çağdaşlaşma Sürecinde Türk Kadını ve Amerikan Basını (1923-1938)", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 32, 2018, s.288. Ayrıca Türkiye'de kadının siyasal yaşam ve kadın hakları mücadelesi konusunda bkz.: Zafer Toprak, "Türkiye'de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkası'ndan Arşulusal Kadınlar Birliği Kongresine (1923-1935)", *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, 1994.

²⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Olcay Özkaya, "A Vague Issue Of Existence: The Case Of Turkey On Women's Right To Vote And Be Elected (1930-1960)", *Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu*, Sayı 69, 2021.

bağlamdaki tarihsel ve kültürel yapılarındaki farklılıklar, özgünlüğü söz konusu süreçte etkili olsa da süfraj mücadelesinin ana hareket noktasında genel anlamda aynı nedene dayalı bir başlangıcın rol aldığı görülmektedir.³⁰

II. ABD'de Kadının Özgürlüğü Meselesi Tartışmalarına Bir Çözüm: Bloomer Stili Giyim “Türk Pantolonu”

Dünya tarihinde yaşamın çeşitli alanlarında eş zamanlı beliren toplumsal dönüşümler önemli tarihsel olayların etkisiyle gelişmiştir. Bu bağlam tarihte toplumları derinden ve kitlesel etkileyebilecek türden önemli olaylara işaret eder. Bu çerçevede konu ekseninde daha çok siyasal ve düşünsel alanda gerçekleşen toplumsal dönüşümün önemli taşlarından biri olan Fransız Devrimi süreci doğrudan etkileyen önemli bir tarihsel olaydır. Devrim ile Avrupa'nın büyük bir kısmında sosyal ve politik açıdan büyük bir dönüşüm yaşanmış özellikle kadın giyim modasında radikal tercihler ve yaklaşımlar önerilmiştir. Söz konusu dönemde kadın bedenini büsbütün rahatsız eden korseler başta olmak üzere ağır ve abartılı süslemeler, gereğinden fazla kumaş kullanımı reddedilmiş, bunların yerine alternatif olarak Fransa modasının öncülüğü ile Antik Yunan'a öykünen ve arkeolojik bulgulardan esinlenen Neoklasik moda stilleri geliştirilmiştir. Hâlbuki 1815'te Fransa'da gerçekleşen monarşi restorasyonu, Avrupa tutuculuğunun yeniden dirilişine sebep olmuş, giyim modası sanat ve felsefe alanında başlayan Romantizm akımının etkisi altında girmiştir. Bu akım, kadın bedeni formları ve idealleri açısından moda tarihinde oldukça önemli bir yer tutan Victoria döneminin başından ortalarına kadar etkili olmuştur. Victoria döneminde etkili olan korseler, vücudu sıkan, boğan giysi biçimi kadınların toplumsal yaşamdaki yoksunluğunun bir yansıması olarak dikkat çekmiştir. İşte yukarıda da kısaca değinilen ve öncesine göre kadınları özgürleştiren ve belli bir konfor alanı sağlayan bu yeni tarz, daha çok kombinezon elbise ile özdeşleşmiş, beden hatlarını belli etmeyen beyaz muslin ya da pamuklu narin kumaşlardan yapılmış son derece basit, rahat ve sade formlara dikkat çekmiştir.³¹

Tarihsel bağlamıyla kısaca açıklanan kadının giyim üzerinden başlattığı ve kendini moda ve imaj değişimi ile sembolleştiren özgürleşmesi meselesi Avrupa'da geniş yankılar uyandıracak eleştirilere yol açmıştır. Avrupa ile eş zamanlı Amerika'da feminizm ve elbette kadının hukuk savaşımı çerçevesinde gelişen hak mücadelesinde oluşan ilk dalga kadın hareketleri, korse ve hareket kısıtlayıcı uygulamaların, vücuda verdiği zararlara karşı çıkararak kadın giyimini sağlıklı, rahat, kullanışlı ve pratik olmasına yönünde talepler geliştirmiştir. Bu yeni tip giyim formuyla Batı toplumu kısıtlayıcı bağlarından koparak özgürleşmeye ve beden politikalarında değişikliklere girecek kadının hürriyetinin yolu açacaktır. I.Dünya Savaşının bitmesi sonrası başlayan dönemde kadınların savaşın yarattığı siyasal ve ekonomik koşullar çerçevesinde kentlerdeki boş kalan meslek gruplarına yönelmek durumunda kaldıkları görülmüştür. Bu yönelimle kadınların işgücüne katılmaları onlara hem görüntü hem de rahatlık açısından erkeksi giyim kodlarını kullanmalarına teşvik eden bir ortam yaratmıştır. Öyle ki dönemin moda tasarımcısı Coco Chanel'in savaş dönemi ve sonrasında kadınların yeni yaşam tarzına göre alternatif farklı kodlarda giysiler tasarlayarak sunması ve bunu yeni tarz sınıf ve statü farkı gözetmeksizin tüm kadınlara yönelik oluşturması değişimi toplum geneline ulaştırmıştır. Bu yeni kodla geliştirilen yeni stille Chanel son derece pratik ve zahmetsiz şıklığı tasarlayarak kadın bedenini özgürleştiren, rahatlatan, ona belli ölçülerde konfor sağlayan, basit, sade, modern, zamansız bir hedefi önceleyerek yeni gelişen siyasal atmosferi de yakalamaya çabalamıştır.³² Esasında siyasal konjoktüre bağlı gelişen değişimi karşılayan moda bir taraftan kendine yeni ancak ideal olarak hedeflediği rollere ulaşacak kadını bu yaşamda destekleyecek bir görünüm ortaya koymuştur.

II.Dünya Savaşı öncesi ve savaş yılları beliren siyasal atmosfere paralel gelişen toplumsal ihtiyaç ve beklentiler kadın giyiminde belirgin ölçüde bir değişimi beraberinde getirmiştir denilebilir. Öyle ki bu süreçte erkeklerin yerini iktisadi, sosyal ve çeşitli yaşam alanlarında almak durumunda kalan kadının giyimi eskiye oranla daha konforlu, pratik, sade, ancak maskülen ve bazen militarist tarzda gelişmiştir. Bu yeni tarz bir taraftan da kadına yeni roller, yeni bir statü ve konum hazırlamıştır. Kadın bir süre sonra cemiyet hayatında da görünür ve öncü

³⁰ Süfraj hareketinin kolonyal ve post kolonyal süreç ile ilgili konusunda ayrıntılı bilgi için bkz.: Olcay Özkaya, “A Vague Issue Of Existence: The Case Of Turkey On Women's Right To Vote And Be Elected (1930-1960)”, s. 430.

³¹ Olcay Özkaya, “Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Sosyal ve Kültürel Yaşamda Kadın Modernleşmesinin Simgesel Yansımaları: Moda ve Güzellik Yarışmaları”, *100.Yılında Atatürk ve Cumhuriyet*, Hazırlayan: Şaduman Halıcı, 2.Cilt, İBB Yayınları, İstanbul, 2023, s.50. Ayrıca bkz.: Sevda Demir Parlak, “İdeal Beden Algısıyla Kadın Giyim Modasında Oluşan Kodlar ve Silüetlerdeki Değişimler”, *ULAKBİLGE Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 75, 2022, Sayfa Aralığı 881-895.

³² Olcay Özkaya, “a.g.m.”, s.51. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz.: Cally Blackman, *Modanın Tarihi: 1900'den Bugüne*, Kerasus Yayınevi, İstanbul, 2013.

varlığıyla uzun yıllardır mücadelesini verdikleri bir statüye ve yaşama hazırlanmaktaydı. 1945 yılı sonrası süreçte ise yükselen refah düzeyiyle birlikte birçok kadın iş hayatını bırakmış, ilginçtir ki bu durum kadın giyiminde katı erkek kodlarının hâkimiyetinin gerilemesine ve kısmen de olsa kadınların Victoria dönemindeki rollerine dönmelerine sebep olmuştur. Bedene yönelik oluşan algı yeniden kadınsı çizgileri yani kabarık eteklerin ortaya çıkması, belin inceliğini vurgulamış ve kıvrımlı hatları somutlaştırmıştır. Modanın siyasal ve sosyo-kültürel ortam ve beklentiye göre yorumlanması esasında işlevselliğini ortaya koyan ve süreç içerisindeki rolünü anlamamıza olanak tanıyan bir durum ve bakış açısıdır.³³

Süfraj kadın hareketi, başta ABD ve İngiltere’de olmak üzere pasif direniş, kamu toplantılarını bölme gibi yollarla kadınların seçme ve seçilme hakkını savunan kadın hakları savunucuları olarak görünür olmuşlardır. Faaliyetlerine bir bütün olarak bakıldığında çeşitli ülkelerdeki süfrajizmin gelişimi ulaşılmak istene hedeflerin yanı sıra çıkış hareketlerin başlangıcı açısından da birbirine benzemektedir. Neredeyse her ülkede kadınlar oy hakkını bunu elde etme şansları olduğunu gördükleri zaman talep etmişlerdir. Süfraj mücadelesinde ülkelerin tarihsel bağlamda farklılaşan süreçleri bu ulusların erkek hareketi, anayasa tarihindeki özgün durum ve sahip oldukları kültür ile konjonktürüyle açıklanabilir. Amerikan Süfraj hareketinin kurucuları Deborah Brown, Lucretia Mott, Elizabeth Cady Stanton, Susan B. Anthony ve daha sonra harekete katılan Carrie Chapman Catt ve Alice Paul’dur.³⁴

ABD’de süfraj mücadelesi Victorian stil krinolin adı verilen giyim kodundan Bloomer adı verilen giyim koduna geçişle ifade bulmuştur. Bu kendini giyim stilleri üzerindeki değişim ile açıklayan dönüşüm kadının bir anlamda giyim kodları üzerinden sembolik özgürleşmesine işaret etmektedir. Bu şekilde kadın giyiminde görünür oluşan ve dönem modasında bahsi geçen değişime işaret eden mücadelede dikkat çeken yeni stil olarak öncelenen Bloomer’in “Türk Pantolonu, şalvar ya da çakşır” ile özdeşleştirilmesidir.³⁵ Söz konusu değişimde ilham kaynağı olarak gösterilen ve dönem basınında sürmâşetlere taşınan, çalışmanın da dikkat çekmek istediği konuların başında *Türk Pantolonu*’nun sürecin önemli yapı taşı olarak görülmesi gelmektedir. Öyle ki ABD’de kadının özgürlüğü meselesinin kadın hakları ve kadının geleceğini tayin etme hürriyeti olarak geliştiren mücadeleye ilham kaynağı olan Türk pantolonu, şalvar ya da çakşırın geleneksel Türk giyim stilinde kadını yaşam alanında özgür, rahat ve bağımsız bırakan tarzı üzerinden geliştirilen yorumuyla ele alındığı anlaşılmaktadır.

Stanton, 1848 tarihinde Seneca Falls (New York)’da Declaration of Sentiments’i sunarken bu bildiriye bütün erkek ve kadınların eşit haklara sahip olarak yaratıldığı, onlara yaratıcı tarafından sorgulanamaz haklar verildiği ve bunlara doğal olarak sahip olunduğu, bu hakların özgürlük, yaşam hakkı, rıza ve yönetsel haklar olarak belirlenmiş olduğunu ifade etmiştir. Öyle ki Elizabeth Cady Stanton’ın basına açık olarak okuduğu bu bildirinin o dönemde tasarladıkları Türk pantolonlu giysi kadar dikkati çekmemiş olduğu ayrıca önemli bir tespittir. Aralıksız devam eden çalışmaları sonrası Stanton ve arkadaşları 1866’da önce American Equal Rights Association (Amerikan Eşit Haklar Derneği, AERA) ve sonrasında ise 1869’da National Woman Suffrage Association (Oy Hakkı Ulusal Derneği, NWSA)’u kurmuşlardır. Süfraj hareketinde karşı kanatta yer alan radikal feminist Lucy Stone, Julia Ward Howe ve Josephine Ruffin ise Boston’da American Woman Suffrage Association (Amerikan Kadın Oy Hakkı Derneği, AWSA)’u kurarlar. Stone, zenci erkeklere verilen oy kullanma hakkının kadınlara verilmesi amacıyla mücadele etmiştir. 1890’da ise bu mücadelede birleşme kararı alınarak The National Women Suffrage Association ve American Women Suffrage Association birleşerek, The National American Women Suffrage Association (Amerikan Ulusal Kadın Oy Hakkı Derneği, NAWSA)’ı oluşturulmuştur. Bu yeni yapıda ABD’de kadın hareketi güçlenerek kadınlar Amerika’da eyaletleri dolaşarak kadınların oy kullanma hakkını müdafaa eden girişim ve kampanyalar geliştirmişlerdir.³⁶

ABD’de elbette Bloomerizm olarak da yankı uyandıran kadının özgürlüğü mücadelesinin sadece basit anlamda bir giyim stili değişimi olarak değerlendirilmemiş olduğu daha çok ve öncelikle geleneğe karşı, toplumsal

³³ Sevda Demir Parlak, “a.g.m.”, s887 ve Olcay Özkaya, “a.g.m.”, s.51; Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz.: Elif Asya Albayrak, “İkinci Dünya Savaşı’nın (1939-1945) Kadın Giyimine Etkileri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 35, Aralık 2016, s. 539-555; Hüsnüye Altınay ve Halime Yüceer, *Moda ve Tarihi*, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1992.

³⁴ Banu Hatice Gürcüm ..., “a.g.m.”, S.1392.

³⁵ ABD süfraj hareketinde kadın giyimi üzerinden oluşan ve yeni bir moda stili ile kendini anlatan kadın haklarına dair talebin gelişiminde Türk Pantolonunun etkisi üzerine ayrıntılı bilgi için bkz.: Gayle V. Fischer, “Pantalets” and “Turkish Trousers”: Designing Freedom in the Mid-Nineteenth-Century United States”, *Feminist Studies*, Vol. 23, No. 1, pp. 110-140. (Spring, 1997); Gayle V. Fischer, *Pantaloon and Power, A Nineteenth-Century Dress Reform in the United States*, Kent State University Press: Kent, Ohio and London, 2001.

³⁶ Banu Hatice Gürcüm ..., “a.g.m.”, S.1394. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz.: P. Orman Ray, “Woman Suffrage in Foreign Countries”, *The American Political Science Review*, Aug., 1918, Vol. 12, No. 3 (Aug., 1918) pp. 469-474, Published by: American Political Science Association.

anlamda kadın rolü ve statüsünün reddi, kadına biçilmiş ve toplumun geneli tarafından yıllardır benimsenmiş ezberin bozulması şeklinde değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Elbette buna karşı oluşan eleştiriler ve tepkiler çeşitli ortamlarda kendini göstermiş daha çok basın ve yayın platformlarının manşetlerine taşınmıştır. Bloomer giyimi tanıtıldıktan sonra belirli çevreler tarafından aşağılanan bir giysi olarak kabul gömesine rağmen, giderek erkek baskısının, kadınlara biçilen ev kadını-anne rolünün reddinin ve kadın haklarının simgesi olmaya başlamıştır. Dolayısıyla yukarıda da belirtildiği gibi kıyafetin toplum belli bir kesimi tarafından ağır hakaretlerle cezalandırılmasının nedeni bunun Bloomer tarafından topluma tanıtılanın sadece bir giysi olmamasıdır. Öyle ki giysinin 1850'lerde Amerika'da erkek egemen toplumun kabul görmüş kurallarına sembolik bir şekilde karşı çıkması ilaveten yıllardır yerleşmiş cinsiyet farklarını yerle bir etme cüretini göstermiş olmasıdır. Bu giyim reformu söz konusu tepki ve önyargılar sonrasında bir süre terk edilecek hatta Amerikan İç Savaşı sonrasında bloomers giyimi neredeyse tükenme noktasına gelecektir. Ancak Bloomer'ın 1895'te ölümünden bir sene sonra kadınlar Bloomers'ı yeniden bir giyim alternatifi olarak kullanmaya başlamışlardır.³⁷ Bu süreçte özellikle Amelia Bloomer'in önemli bir kadın hakları savunucusu olarak 19.yüzyılın ortaları itibarı ile New York ve çevresinde öncüsü olduğu bu giyim ile süreci güçlendirdiği görülmektedir. İlaveten Bloomer'in mücadeleyi çeşitli etkinlikler düzenleyerek kitlelere anlatma çabası ve süreci simgeleyen geniş kesimli pijama ya da kısa pantolon veya daha çok ve yaygın olarak Türk Pantolonu olarak ifade ettikleri giysiyi giyerek bir rol model olma mücadelesi dikkate değer bir gelişme olmuştur. Esasında Bloomer halka bu giysi ile görünerek bloomer ya da Türk Pantolonu giysisinin söz konusu reformun taşıyıcısı olarak görünürlüğüne ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Bu yeni biçim giysi kadına özgür bir yaşam alanı sağlamakta, hareket alanını açmakta, işlerini kendilerinin yürütebileceği, giysilerini kendilerinin giyebilecekleri bir olanak sunmaktaydı. Bu şekilde artık kadınların pantolon giyebilmeleri seçeneği ortaya sunulmuştu. Bu seçeneği sunan ve söz konusu reformun liderlerinden Bloomer'in ideal kıyafet olarak Türk kadınlarının giydiği şalvara işaret ettiği anlaşılmaktadır. Elbette dünyanın dengelerini ve siyasal güçlerinin altüst eden her iki Dünya savaşı sonrasında erkeklerin savaşa gitmesiyle boşalan iş kollarının kadınlara kalması ile kadınlar daha çok bu ağır, zorlu iş ortamları ve koşullarında erkek giysilerine benzer bir giyim stilini tercih etme eğilimi göstermiştir. Bu dönemde gösterişli uzun ve şatafatlı eteklerin yerini kısa paçalı formaya benzer etekler ya da pantolonlar almıştır. Avrupa'da özellikle işçi sınıfı kadınlarının pantolonu daha yaygın bir biçimde kabul ettikleri görülmüştür.³⁸

Konuya genel bir projeksiyonla bakıldığında kadının esasında hakları değil de daha çok ve öncelikle özgürlüğü meselesi olan kadının hak mücadelesi ve siyasal yaşamda var olma çabasının Seneca Falls'da başlayarak köktenci bir reform şeklinde tarihe geçen, dünyada bir bakıma giyim hürriyetini savunan bir sembolik kadın özgürleşmesi olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç

Kadınların hukuk mücadelesi kadın yaşamına dair birçok alanda aşama aşama gerçekleşmiştir. Özellikle toplumu oluşturan her bir birey gibi kadınların da eğitim, istihdam, mülkiyet, miras ve saire alanlarda karşı karşıya kaldıkları hak yoksunluğunu, tarihin en erken dönemlerinden neredeyse günümüze dair uzanan bir kadın hakları mücadelesi şeklinde görmekteyiz. Burada özellikle Fransız devrimi ve ardından gelişen Sanayi devrimine paralel ve bağlantılı oluşan önemli bazı tarihsel olaylar süreçte etken ve önemli rollere sahip olmuştur. Öyle ki toplumsal hak ve özgürlüklerin çeşitli açılardan gelişmeye başladığı bu dönemde hızla değişen siyasal sistemlerde özellikle parlamenter yapıların başat kabul edilmesi ve yürürlüğe geçmesi ile siyasal temsiliyet konusunda kadınları bir araya getirmiştir. Bu noktada öncelikle Avrupa'da gelişen daha sonra ise eş zamanlı Dünya'nın diğer bölgelerine de yayılan kadının siyasal yaşamda var olma mücadelesi, oy kullanma hakkı konusu yeni tartışmaları yaratacaktır. Bu dönemde söz konusu mücadele sadece kadının siyasal yaşama katılımı değil aynı zamanda özgürlüğü ve eşit haklarda bir yaşamı önceleyen taleplerine odaklı eğilimleri ön plana taşımıştır.

Haliyle bu çalışmanın ana teması tarihsel kronolojiye dayalı bir kadın hakları mücadelesini anlamaya çalışmaya odaklı olmanın ötesinde bu odakta yer alan konu esaslı bazı tespitlere de işaret etmektir. Bu konuda öncelikle kadınların oy kullanma hakkı konusunda ilksel çabaların İngiltere'de kendini göstermiş olduğu bilinmektedir. Ve fakat ABD'de Kadınlara oy hakkının verilmesi 1920 yılında gerçekleşirken İngiliz kadınına milletvekili seçme ve seçilme hakkı ancak 1924 yılında verilmiştir. İngiltere'de bu sürecin 1860-1870 yılları arasında hukuk için

³⁷ Banu Hatice Gürcüm ..., "a.g.m.", s.1403. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ellen Carol DuBois, "Woman Suffrage and the Left: An International Socialist-Feminist Perspective", s.22.

³⁸ Şerife Yıldız ve Nihal Ulurasba, "Moda ve Feminizm İçinde Kadın Olmak", s.2398-2399.

mücadele eden “*Suffraget*” adlı bir İngiliz kadın cemiyetinin varlığı ile başlamış olduğu İlaveten ABD’de mücadele eden ve bu anlamda kadın hakları savunusunda bulunan Suffragge hareketinde aktivist Elizabeth Cady Stanton ve Amelia Blommer’in öncü olduğu görülmektedir. ABD’de iki arkadaşın başlatmış olduğu bu mücadelede dikkati çeken en önemli unsurun Viktorin stil Krinolin adı verilen, dar ve vücudu sıkı, özgürlüğü kısıtlayıcı kıyafeti reddederek yerine daha sonra adı kendi adıyla Blommer olarak anılacak olan “Türk Pantolonu ya da Şalvar” ı tercih etmiş olmalarıydı. Bu gelişme de çalışmanın odağını oluşturan bir diğer tespittir. Burada esasında bir giyim stili önerisi ile kendini açığa çıkarmaya eğilimli çaba çalışmanın dikkat çekmek istediği ve ana tespit olarak ortaya koymak istediği sonuçlardan biridir. Öyle ki bu bir giyim moda stili üzerinden sembolize edilen ve yeni bir kadın yaşamına işaret eden mücadele ve esasında bir büyük dönüşüm olarak tarihte yerini almıştır.

Suffrajeter’in başlattığı bu kadın mücadelesinde anlaşılın moda yani giyim stili üzerinden oluşan ve kadını yeni yaşamında özgür ve doğallığı ile öne çıkaran bir akım oluşmuştur. Bu akımda ileri sürülen ve kadın yaşamında giyim stilinde gerçekleşen değişim üzerinden sembolik bir özgürlük mü hedeflenmekteydi. Ya da elde edilen hakların kadın yaşamında bulduğu karşılık mı sembolikti. Bu yaklaşımla kadının özgürleşmesinde kıyafet üzerinden sembolize edilen mücadelede kadınların söz konusu dönemde giysilerine işaret ederek yeni bir değişimin öncelendiği ve önemli tartışmaların yaşandığı açıktır. Burada söz konusu olan sade ve basit anlamda sadece bir giyim tarzının değişimi ve farklı bir tercihin hayat bulması değildi elbette daha çok kadının bu bağlamda yükselen sesi ve vermek istediği mesajlardı esas olan. Dolayısıyla açıkça anlaşılın kadının bu yeni tercihi ve giyim tarzıyla ortaya koymak istediği mesaj vücudunu haliyle davranışlarını, hareket alanını, sosyal ve gündelik yaşamdaki doldurduğu yeri, üstlendiği rolleri özgür kılmak, kısaca onu yaşamının bir çok alanında bütününe öne çıkaracak, destekleyecek, bir yeni yaşam ve tercihti.

Çalışmanın bir diğer tespiti ve çıktısı ise söz konusu mücadelede kadının sosyo kültürel ve siyasal yaşamdaki görünürlüğü ve özgürlüğüne işaret eden değişimin yukarıda da belirtildiği üzere “Türk Pantolonu ya da Şalvar” ile sembolize edilmesi, bununla karşılık bulmasıdır. Bu değişimde Türk kadınları geleneksel kıyafetleri olan pantolon ya da şalvarı ile örnek gösterilmiştir. Bu karşılık Türk kadınlarının giyimi üzerinden başlayan ancak yaşam biçimleri, rolleri, yaşamın çeşitli alanlarında dönemine göre gelişkin değerlendirilen çabaları ile anlamlandırılmıştır. Bu bağ söz konusu dönemde giyim stili ile bunun kadına sağladığı güç ve fırsatlar arasında kurulan bir ilgi ile ilişkilendirilmiştir. Osmanlı’da Meşrutiyet yıllarına denk gelen bu süreçte kadın dergiciliğinin, kadının cemiyet hayatı ve sosyo kültürel yaşamda var olma çabalarında ilksel girişimlerin olduğu bir sürece denk gelmesi anlamlıdır. Özellikle II.Meşrutiyet dönemi sonları ilkinde göre daha geniş ölçekli başlayan ve esas olarak Cumhuriyetin ilk yıllarındaki köktenci kadın mücadelesi ile karşılık bulan, dönemin siyasal ortamının sağladığı olanaklar ile gelişen kadın yaşamında gözle görülür bir biçimde izlenen ilerleme Batı dünyası tarafından yakından takip edilmiştir. Dolayısıyla ABD’de dünya genelinde dönemine göre ilerde ve gelişkin sayılabilen kadın hakları üzerine yaşanan gelişmelerin bir karşılığı olarak başlayan bu kadın mücadelesinde kadınlar alışıla gelen geleneksel kıyafet tarzları olan Victorian stil Krinolin’i terk ederek Bloomer (Türk pantolonu) tarza geçişi yüksek sesle talep etmiş ve bu bağlamda yaşanan tartışma ve eleştirilere rağmen kadınlar tarafından kadının sembolik özgürleşmesinin ilksel adımları atılmıştır.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

Telif Eserler

Albayrak, Elif Asya, “İkinci Dünya Savaşı’nın (1939-1945) Kadın Giyimine Etkileri”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 35, Aralık 2016, s. 539-555

Altınay, Hüsniye ve Yüceer, Halime, Moda ve Tarihi, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1992.

Barry, Kathleen, Susan B. Anthony: A Biography of a Singular Feminist, New York University press, Ballantine: New York, 1988.

Bayılmış Öğütçü, Oya, "Christine De Pizan'ın Kadınlar Şehri Kitabı ve İdeolojik Bir Aygıt Olarak Edebiyat", Batı Edebiyatında İdeoloji, Editör: Ertuğrul İşler, Nurten Sarıca, Mustafa Sarıca ve diğerleri, Ata Matbaa, İzmir, 2012, s.566-567.

Blackman, Cally, Modanın Tarihi: 1900'den Bugüne, Kerasus Yayınevi, İstanbul, 2013.

Çakmak, Diren, "Fransız Devrimi'nde Kadın:Eksik Yurttaş", Ege Akademik Bakış, 7(2) 2007:727-745.

Demir Parlak, Sevda, "İdeal Beden Algısıyla Kadın Giyim Modasında Oluşan Kodlar ve Silüetlerdeki Değişimler", ULAKBİLGE Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 75, 2022, Sayfa Aralığı 881-895.

DuBois, Ellen Carol, Woman Suffrage and the Left: An International Socialist-Feminist Perspective, Published by NYU press, 1998.

Fischer, Gayle V., "Pantalets" and "Turkish Trousers": Designing Freedom in the Mid-Nineteenth-Century United States in Feminist Studies, Vol. 23, No. 1, pp. 110-140. (Spring, 1997).

Fischer, Gayle V., Pantaloon and Power, A Nineteenth-Century Dress Reform in the United States, Kent State University Press: Kent, Ohio and London, 2001.

Gürcüm, Banu Hatice Ve Aslan, Arzu, "Süfraj Hareketini Hazırlayan Etmenlerin Tekstil Sanayi Bağlamında İrdelenmesi", İdil Dergisi, 2016, Cil 5, Sayı 25.

Karabulut, Sezen, "Çağdaşlaşma Sürecinde Türk Kadını ve Amerikan Basını (1923-1938)", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 32, 2018.

Karakuş Öztürk, Hatice, "Mary Wollstonecraft'ın Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi Kitabında Rousseau Eleştirisi", Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), Cilt 18, Sayı 2, Ağustos 2017, Sayfa 471-485.

Örnek, Serdar, "ABD'de Kadın Haklarının Gelişimi", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi KOSBED, 2015, Sayı 29, 105-129.

Özkaya, Olcay, "A Vague Issue Of Existence: The Case Of Turkey On Women's Right To Vote And Be Elected (1930-1960)", Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, Sayı 69, 2021.

Özkaya, Olcay, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Sosyal ve Kültürel Yaşamda Kadın Modernleşmesinin Simgesel Yansımaları: Moda ve Güzellik Yarışmaları", 100.Yılında Atatürk ve Cumhuriyet, Hazırlayan: Şaduman Halıcı, 2.Cilt, İBB Yayınları, İstanbul, 2023.

Przeworski, Adam, "Conquered or Granted? A History of Suffrage Extensions" British Journal of Political Science, Volume 39, Issue 02, 2009.

Ray, P. Orman, "Woman Suffrage in Foreign Countries", The American Political Science Review , Aug., 1918, Vol. 12, No. 3 (Aug., 1918) pp. 469-474, Published by: American Political Science Association.

Toprak, Zafer, "Türkiye'de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkası'ndan Arşulusal Kadınlar Birliği Kongresine (1923-1935)", Kadın Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, 1994.

Üste, Rabia Bahar, "Kadınların Siyasal Hak Mücadelesinde Farkındalık Oluşturan Bir Erkek Düşünür: John Stuart Mill", Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi, 3-1, 2019.

Wollstonecraft, Mary, A Vindication of the Rights of Woman, London,, 1792.

Yıldız, Şerife ve Ulurasba, Nihal, "Moda ve Feminizm İçinde Kadın Olmak", Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, Yıl 8, Cilt 9, Sayı 16, 2018

İnternet Kaynakları

<https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/amelia-bloomer>.

<https://www.gutenberg.org/ebooks/69953>.

<https://hist259.web.unc.edu/marywollstonecraft/>, The University Of North Carolina.

https://www.brooklynmuseum.org/eascfa/dinner_party/place_settings/christine_de_pizan,vehttps://www.worldhistory.org/Christine_de_Pizan/#google_vignette.

The National Archives, <https://blog.nationalarchives.gov.uk/mary-wollstonecraft-mary-shelley-extraordinary-mother-daughter/>.

https://civics.asu.edu/sites/default/files/202106/Q99%20Declaration%20of%20Sentiments%20and%20Resolutions%20C%20Seneca%20Falls%20%281848%29_CPTL.pdf,(Arizona State University.

<https://awpc.cattcenter.iastate.edu/directory/elizabeth-cady-stanton/>. Archives Iowa State University.

<https://awpc.cattcenter.iastate.edu/directory/susan-b-anthony/>, Iowa State University.

<https://pubs.lib.uiowa.edu/palimpsest/article/id/22590/download/pdf/>.

<https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/elizabeth-cady-stanton>.

<https://www.amrevmuseum.org/virtualexhibits/when-women-lost-the-vote-a-revolutionary-story/pages/elizabeth-cady-stanton-and-susan-b-anthony>. "Museum of the American Revolution"

<https://hist259.web.unc.edu/marywollstonecraft/>, The University of North Carolina.

The University of North Carolina, <https://hist259.web.unc.edu/vindicationofrightsofwomen/>.

<https://pubs.lib.uiowa.edu/palimpsest/article/id/22590/download/pdf/>.

https://hsp.org/sites/default/files/wq_history_of_newspapers.pdf.

<https://mollybrown.org/death-by-crinoline/>.

<https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/susan-b-anthony>.

<https://oll.libertyfund.org/people/marie-jean-antoine-nicolas-caritat-marquis-de-condorcet>.

<https://olympedegouges.eu/>.

Resimler

Resim 1: Elizabeth Cady Stanton (1815-1902)

Erişim Tarihi: 30.07.2024 saat 14:00

(<https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/elizabeth-cady-stanton>).

Resim 2: Oturan Elizabeth Cady Stanton ve ayakta duran Susan B. Anthony.

Erişim Tarihi: 28.07.2024 saat 14:00

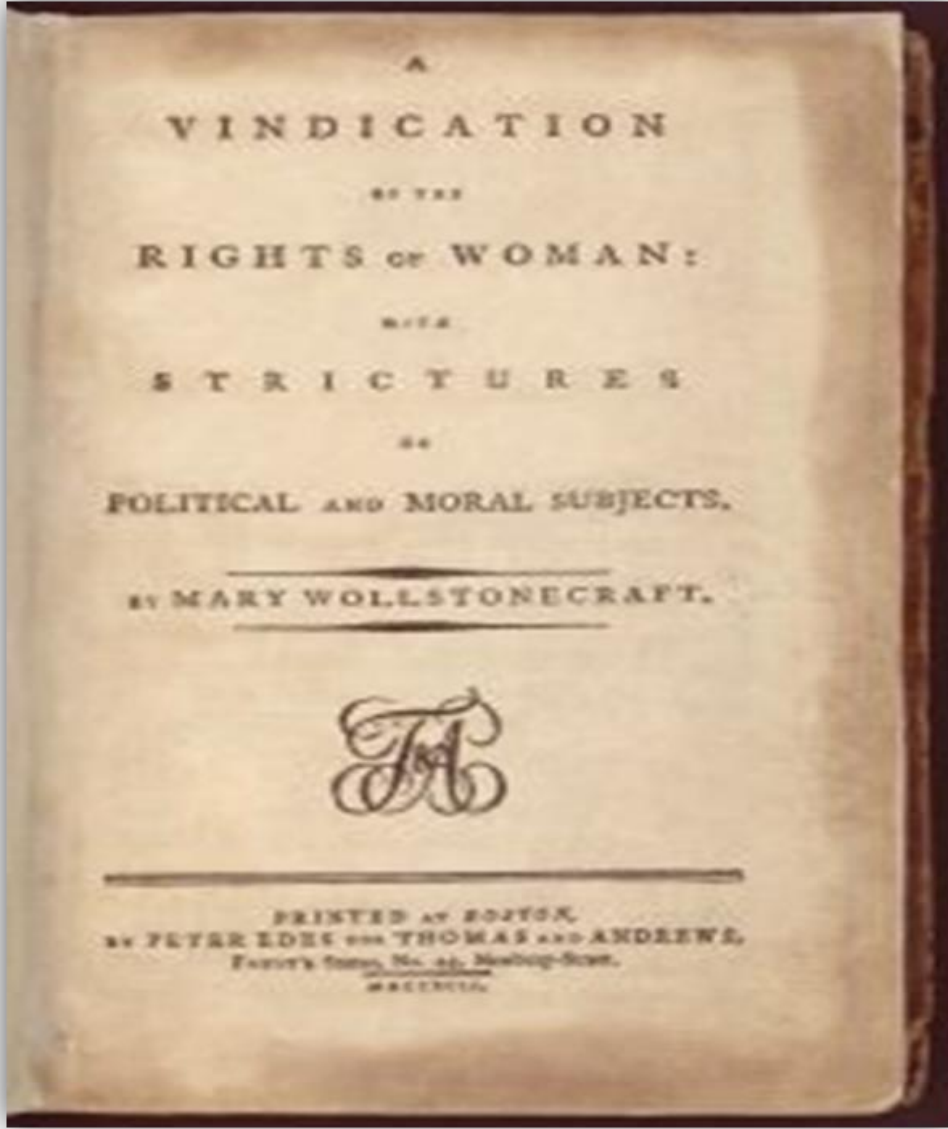
(<https://www.amrevmuseum.org/virtualexhibits/when-women-lost-the-vote-a-revolutionary-story/pages/elizabeth-cady-stanton-and-susan-b-anthony>) "Museum of the American Revolution"

Resim 3: Mary Wollstonecraft, (1759-1797).

Erişim Tarihi 28.07.2024 saat 09:00

<https://hist259.web.unc.edu/marywollstonecraft/> (The University of North Carolina)

Resim 4: *A Vindication of the Rights of Woman* (Kadın Hakları Savunusu) adlı eser İngiliz yazar Mary Wollstonecraft tarafından 1792'de yazılmıştır.

Erişim Tarihi 01.08.2024 saat 15:00 The University of North Carolina

<https://hist259.web.unc.edu/vindicationofrightsofwomen/>.

Resim 5: Erişim Tarihi 03.08.2024 saat 18:00

<https://pubs.lib.uiowa.edu/palimpsest/article/id/22590/download/pdf/> .

Resim 6: Victoria dönemi kadın giyimi Krinolin.
<https://mollybrown.org/death-by-crinoline/>.

Resim 7: Bloomers, feminist Amelia Bloomer'ın adını almıştır. Bloomers'a ayrıca "türk pantolonu" veya "pantaloons" da denmiştir. <https://ch.pinterest.com/pin/637259416016776238/>.

Resim 8: Bu karikatür, Ulusal Amerikan Kadın Oy Hakkı Derneği'nin yıllık kongresini kutlamak için kaleme alınmış. Wyoming ve Utah'ı, George Washington ve iki oy hakkı lideri Susan B. Anthony ve Elizabeth Cady Stanton'ın yanında melek gibi gösteriyor.

Coffin, George Yost. Oy hakkının yüceltilmesi. 26 Ocak 1896. Çizim. Washington Post <http://hdl.loc.gov/loc.pnp/cph.3a13267>.'den aktaran

Erişim Tarihi : 11.00.2024 (<https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/susan-b-anthony>).